

חקר מקרה מצולם - הגוה שיחה

מטרתו של חקר מקרה מצולם היא לנתח אירוע הוראה מצולם ולדון בסוגיות עקרוניות שעולות ממנו - וזאת על מנת להעמיק את ההבנה של המשתתפות ביחס לתהליכי ההוראה והלמידה בכיתות, להרחיב את מרחב התמרון שלהן ולחדד את שיקול הדעת הפדגוגי שלהן.

1. הקדמה ותיאור ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מדוע נבחרו האירוע המצולם והסוגיות לדיון, כיצד יתנהל המהלך וכללי השיח (כולל, קוד אתי).

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרות.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות כי המורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא אינה נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

2. הצגת המקרה והגדרת הסוגיה או הצגת (10-15 דקות)

- א. הקשר: המנחה מציגה את הרקע לאירוע - כיתה, תחום לימוד, שלב בשנה, שלב בשיעור, מה קרה לפני וכדומה.
- ב. הקרנת סרט וחלוקת תמליל.
- ג. הבהרת המקרה: המשתתפות שואלות שאלות הבהרה לגבי פרטי מידע חיוניים להבנת המקרה.
- ד. הגדרת הסוגיה או הבעיה: המנחה מציבה שאלה או סוגיה לדיון בעקבות האירוע.

3. תיאור (5 דקות)

המשתתפות מתארות את מה שראו ושמעו בסרט.

4. ניתוח הסוגיה או הצגת (15 דקות)

המשתתפות מעלות הסברים לגבי הגורמים לסוגיה או לבעיה שהוגדרה והשערות לגבי השלכות אפשריות שלה. המנחה מסכמת את הניתוח ולעתים מגדירה מחדש את הסוגיה לאורו.

5. הצגת ההגות עם הסוגיה או הצגת (15 דקות)

המשתתפות מעלות דרכים אפשריות להתמודדות עם הסוגיה או הבעיה ושוקלות יתרונות וחסרונות שלהן.

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? כיצד נשפר את התהליך בפעם הבאה?
- אילו שאלות או רעיונות העלה הדיון לגבי ההוראה שלנו? מה היינו רוצות לנסות בכיתות? במה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

חקר מקרה מצולם - הגוה שיחה • הגיוג/אנה

הקדמה: 5 דקות
הצגת המקרה: 10 דקות
תיאור: 5 דקות
ניתוח: 15 דקות
דרכי התמודדות: 15 דקות
רפלקציה: 5 דקות
סה"כ: כשעה

המטרה של חקר מקרה מצולם היא לנתח אירוע הוראה מצולם ולדון בסוגיות עקרוניות שעולות ממנו - וזאת על מנת להעמיק את ההבנה של המשתתפות את תהליכי ההוראה והלמידה בכיתות, להרחיב את מרחב התמרון שלהן ולחדד את שיקול הדעת הפדגוגי שלהן.

אפשר לראות את המתווה "חקר מקרה מצולם" כמעין "היוועצות ללא המורה הנועצת" - המבנה הבסיסי של הצגת המקרה, שאלות הבהרה, ניתוח והעלאת דרכי התמודדות זהה בשני המתווים. ההבדל ביניהם נעוץ בנוכחותה של המורה המצולמת, שהיא הבעלים של האירוע ושל הסוגיה הנדונה, ולכן, כשהיא נוכחת, חשוב שהדיון יתמקד בצרכיה. **מסיבה זו, כשהמורה המצולמת חברה בצוות, מומלץ להשתמש במתווה היוועצות המבוסס על סרט הוראה ולא במתווה של חקר מקרה מצולם.** אם בכל זאת עובדים עם המתווה הזה כשהמורה המצולמת נמצאת בדיון, חשוב לקיים עמה תיאום ציפיות לגבי המהלך והסוגיה עוד בטרם מביאים את המקרה לדיון בצוות, ולאפשר לה להתבטא בכל אחד משלבי הדיון.

הכנות מוקדמות (לפני הדיון בצוות)

- בחירת אירוע מצולם לניתוח. אירוע מוצלח הוא אירוע אשר: (א) מעלה בעיה, דילמה או סוגיה פדגוגית שמעסיקה את המשתתפות (או ראוי שתעסיק אותן); (ב) מתכנס לגבולות יחסית ברורים (התחלה, אמצע וסוף); (ג) אורך ארבע עד שש דקות (או ניתן לערוך אותו כך שיתאים להצגה במסגרת הזמן הנתונה). כמובן, ניתן להיעזר בסרטים שקיימים במאגר החומרים של התכנית במחוז מרכז. למידע נוסף ראו: "צילום, עריכה ועבודה עם וידאו" (עמ' 158); "קווים מנחים לשיחת הכנה עם המורה המצולמת" (עמ' 160); "משוב דיאלוגי לאחר צפייה בשיעור" (עמ' 163).
- הכנת תמליל, כולל פסקה המפרטת את הרקע לאירוע (כיתה, מקצוע, שלב בשיעור).
- הכרת האירוע ונסיבותיו, בין היתר כדי להיות מסוגלת לענות על שאלות הבהרה.
- הגדרת הסוגיה, הדילמה או הבעיה שתעמוד במרכז הדיון. סוגיה טובה היא סוגיה רלוונטית למשתתפות (כלומר, כזאת שהן נתקלות בה או בדומה לה בעבודתן), שנוגעת לשאלות פדגוגיות עקרוניות, שאין לה פתרון אחד פשוט ושיש לה ביטוי בולט בסרט.

1. הקדמה ותיאום ציפיות (5 דקות)

המנחה מציגה את מטרת המפגש, מסבירה מדוע נבחרו האירוע המצולם והסוגיות לדיון וכיצד יתנהל המהלך ומציגה את הקוד האתי.

דגשים למנחה

- בפתיחת המפגש חשוב לסקור את המהלך כולו, בייחוד בפעם הראשונה שמקיימים פעילות של חקר אירוע מצולם, כדי שהמשתתפות יידעו למה לצפות. לשם כך מומלץ לחלק למשתתפות את דף המתווה.
- אם המורות המשתתפות כבר התנסו במתווה כלשהו, אפשר להראות להן שההיגיון הבסיסי של שלבי החקר (צפייה-שאלות הבהרה-תיאור-ניתוח-חלופות) זהה בשני המתווים.
- רצוי לקשר בין המפגש והאירוע או הסוגיה הנדונים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המורות החברות בו.
- בשלב זה גם ניתן לעשות תיאום ציפיות קצר בין המשתתפות.

כללי אתיקה לצפייה בשיעורים מצולמים

- אנו צופות בשיעור המצולם על מנת ללמוד על ההוראה של עצמנו ולא כדי לבקר הוראה של אחרים.
- אנו עוסקות בהוראה ובלמידה ולא באנשים הספציפיים שבסרט.
- אנו מבינות שהקטע הנצפה הוא חלק מהקשר רחב יותר.
- אנו מניחות שהמורה והתלמידים פועלים בהיגיון, ואם לא ירדנו לסוף דעתם נעשה מאמץ נוסף להבינם.
- אם המורה המצולמת נוכחת, איננו אומרות דבר שעשוי לפגוע בה; אם היא נוכחת - איננו אומרות דבר שלא היינו אומרות אילו הייתה נוכחת עמנו.
- כל הנאמר בינינו ביחס לשיעור נשאר במפגש הלמידה.

2. הזמג המקרה והגדרת הסוגיה (15-10 דקות)

- הקשר:** המנחה מציגה את הרקע לאירוע - כיתה, תחום לימוד, שלב בשנה, שלב בשיעור, מה קרה לפני וכדומה.
- הקרנת סרט** וחלוקת תמליל.
- הבהרת המקרה:** המשתתפות שואלות שאלות הבהרה לגבי פרטי מידע חיוניים להבנת המקרה.
- הגדרת הסוגיה או הבעיה:** המנחה מציבה שאלה או דילמה לדיון בעקבות האירוע.

דגשים למנחה

- אפשר להפוך את הסדר ולהציג את הסוגיה לפני הצפייה בסרט, ואף לדון בה בקצרה כדי לעורר עניין בה.
- חשוב להציג רקע קצר לפני ההקרנה, כדי לסייע למשתתפות להבין את המתרחש (למשל, באיזו כיתה ובאיזה מקצוע צולם השיעור, מה קרה לפני האירוע המצולם וכיצד משתלב האירוע במהלך השיעור השלם, מה "בגדול" הולך לקרות בסרט). רצוי לחלק תמליל של הסרט.
- לאחר הצפייה יינתן למשתתפות זמן לשאול שאלות הבהרה קצרות. בהחלט ייתכן שבהיעדר המורה המצולמת יתעוררו שאלות שלא תדעו לענות עליהן. במקרה כזה, תוכלו להציע תשובה (או להעלות השערות) מתוך מה שאתן רואות בסרט ויודעות על כיתות לימוד. תוכלו גם להציע למשתתפות לדמיין מצב מסוים.
- אם נשאר די זמן לאחר שאלות הבהרה והגדרת הסוגיה, רצוי להקדיש שוב את הסרט.

3. גיאור (5 דקות)

המשתתפות מתארות את מה שראו ושמעו באירוע.

דגשים למנחה

- התיאור קודם לניתוח, שקודם לבחינת דרכי ההתמודדות. חשוב להנחות את המשתתפות להשוות לשלב הבא ניתוח של מה שקורה והצעות לדרכי התמודדות.
- על מנת לחסוך זמן, רצוי לערוך סבב שבו כל אחת אומרת משפט מתאר אחד ("אני ראיתי ש...").
- מומלץ לבקש מהמשתתפות לעגן את הערותיהן בהתרחשויות קונקרטיות בסרט (כולל הצבעה על מספרי שורות בתמליל).

4. ניתוח הסוגיה או הבעיה (15-10 דקות)

המשתתפות מעלות הסברים בנוגע לגורמים לסוגיה או הבעיה שהוגדרה והשערות בדבר השלכות אפשריות שלה. המנחה מסכמת את ניתוח הסוגיה ולעתים מגדירה מחדש את הסוגיה לאורו.

דגשים למנחה

- מטרת שלב זה היא להעמיק בקרב הקבוצה את הבנת הסוגיה שנדונה, את גורמיה ואת ההשלכות שלה (מדוע היא בעצם בעיה?). חשוב להבין את הסוגיה בטרם ננסה לפתור אותה, ולכן יש לנסות להשתלט על הדחף (הטבעי) למהר ולהציע פתרונות או לספר "איך אני עושה את זה בכיתתי".
- רצוי לחבר את הניתוח לנושאים שזוהו בשלב התיאור: מדוע זה קרה? מה הניע את התלמיד? מה יכולות היו להיות הסיבות של המורה להגיב כפי שהגיבה?
- אפשר למקד בכמה נושאים ולתת למשתתפות לדון בזוגות או בשלשות.
- לעתים, ניתוח של סוגיה מוביל את הקבוצה להגדרה חדשה שלה (למשל, דיון שהתחיל בקושי של תלמיד מסוים יכול להפוך לדיון בקושי של המורה לזהות קשיים בהבנה של תלמידים בזמן אמת). במקרה כזה, נכון יהיה בסיכום של שלב הניתוח להגדיר מחדש את הסוגיה ולהסביר מדוע משנים אותה (בין היתר, כדי להדגיש את היכולת של הקבוצה להגיע יחד לתובנה החדשה).

5. בניית אופור (התמודדות עם הסוגיה (5 דקות)

המשתתפות מעלות הצעות להתמודדות עם הסוגיה ושוקלות יתרונות וחסרונות שלהן.

דגשים למנחה

- אפשר לקיים סיעור מוחות ולהעלות בו הצעות רבות לדרכי התמודדות, ורק אחריו לדון ביתרונות ובחסרונות של חלק מהן. בכל מקרה, חשוב להקפיד שיישאר זמן גם לשקילת היתרונות והחסרונות.
- המיקוד המומלץ בדיון אינו אם אסטרטגיה אחת טובה יותר מאחרת, אלא השאלה החשובה היא: לנוכח היתרונות והחסרונות, באילו תנאים תבחרו לנקוט דרך התמודדות מסוימת?
- מומלץ לחשוב על החסרונות כעל אתגרים שיש להתמודד אתם (במקום כסיבות לפסול את הרעיון). אפשר לשאול: כיצד אפשר לשנות את ההצעה כדי להימנע מהחסרונות שהוזכרו, או לפחות כדי למזער את ההשלכות השליליות הצפויות? איך ניתן לשפר אותה?

6. רפלקציה וסיכום (5 דקות)

- המשתתפות מתבוננות בתהליך שעברו: איך היה? מה למדנו? כיצד נשפר את התהליך לפעם הבאה?
- אילו שאלות או רעיונות העלה הדיון בנוגע להוראה שלנו? מה היינו רוצים לנסות בכיתות ובמה היינו רוצות להמשיך לדון בקבוצה?

דגשים למנחה

- כשם שרצוי לחבר אירוע או סוגיה לנושאים שהטרידו את חברות הקבוצה לפני המפגש, כך חשוב בסיכום המפגש לזהות נושאים שהקבוצה תרצה להמשיך לדון בהם במפגשים הבאים, או רעיונות שהמשתתפות ירצו לנסות בכיתה. אמנם חשוב להתמקד במהלך התיאור והניתוח במקרה קונקרטי, אולם בסופו של דבר חשוב לצאת מהאירוע הספציפי שהתרחש בכיתה של מורה אחרת ולהפיק ממנו לקחים שהולמים מקרים דומים שמתרחשים בכיתות של המשתתפות האחרות. לעתים, הכללה מסוג זה תדרוש מפגש נוסף, ובמקרה כזה אפשר במהלך הרפלקציה לסמן נושאים וסוגיות לדיון בהמשך. לפעמים נותר די זמן לניהול הדיון המכליל באותו מפגש. במקרה כזה, אפשר לשאול שאלות כגון:
- האם נתקלתי בכיתתי במקרים דומים למקרה המצולם? כיצד נהגתי? מה אני לוקחת מחקר המקרה לכיתתי?
 - כיצד הנסיבות בכיתות שלנו שונות מהנסיבות במקרה הנדון או דומות להן? מה ההשלכות המעשיות של ההבדלים בין המצבים עבור ההוראה שלנו?
 - אילו תובנות אנחנו מפיקות מהדיון?
 - על אילו שאלות היינו רוצות להמשיך לחשוב ולעבוד?